

Kultur samt Evne til at skildre Personer. Man kunde maaske undre sig over, at Fr. Nielsen i Forhold til, hvad han har udrettet indenfor Christendommens universelle Historie — og her er kun nævnt en lille Del af hans Skrifter — har ofret saa lidt af sin Arbejdsevne paa Danmarks særlige Kirkehistorie, men dog maa her nævnes foruden talrige Levnedsskildringer hans *Bidrag til den evangelisk-kristelige Salmebogs Historie* (1895) og *N. F. S. Grundtvigs religiøse Udvikling* (1889).

Joh. Stp.

Englands maaske betydeligste Forsker paa historisk Omraade F. W. Maitland døde d. 21. Dec. 1906, kun 56 Aar gammel. Han havde været juridisk Professor i Cambridge siden 1888. Maitlands særlige Fag var Retshistorien. Han har skildret Middelalderens Lovkyndige og udgivet gamle Retskilder, saaledes *Bracton's Note Book*, den store Samling af Kjendelser, som Bracton synes at have optegnet som Grundlag for sit Værk *De legibus Angliæ*; han var Sjælen i *Selden Society*, som har til Formaal at udgive gamle Retstexter; han belyste i *Canon law in England* (1898) den kanoniske Rets Stilling og i et andet Skrift den engelske Rets Forhold til og Afvisning af Romerretten. Mest bekendt er vel dog hans med sjældent gennemskuende Blik skrevne *The History of English Law before the time of Edward I* (ved dette Værk var Sir Frederick Pollock hans Medarbejder), men ligesaa betydningsfulde Værker vare *Domesday Book and beyond* (1897), *Township and borough* (1898), i hvilke især agrariske Forhold, Bondestandens og Herregaardenes samt Byernes og Birkernes ældste Historie belyses. Disse Bøger udmærke sig ved fremragende Evne til at se til Bunds i Retslivets Enkeltheder og Sammenhæng og ved Paavisning af Instituters og Korporationers Forhold til almindelige Samfundsbevægelser og økonomiske Tilstande. Selv om Emnerne vare vanskelige at fremstille for det store Publikum, lykkedes det dog oftest Maitland ved sin livlige og klare Stil at give anskuelige Billeder af de gamle Tider.

Joh. Stp.

Den østrigske Historiker og Professor ved Universitetet i Graz Hans v. Zwiedineck-Südenhorst, f. 1845, er død

22. Novbr. 1906. Han var i Besiddelse af grundig Litteraturkendskab og skrev let læseligt, men større Originalitet findes ikke i hans mange, dels bindstærke, dels mindre Værker. Vi skal imellem disse, der navnlig behandlede Østrigs og Tysklands Historie i det 17. og 18. Aarhundrede, nævne: *Deutsche Geschichte 1648—1740* (1—2. 1890—94) og *1806—71* (1—3. 1897—1905) (begge i den af ham udgivne store Samling: *Bibliothek Deutscher Geschichte*) og *Venedig als Weltmacht und Weltstadt* (1899) og *Maria Theresia* (1905) (begge i Monographien zur Weltgeschichte). Han har tillige fuldført Adam Wolf's *Oesterreich unter Maria Theresia, Josef II und Leopold II* (i Onckens Samling. 1883).

Af det her tidligere (7. R. IV, 564) omtalte *Katalog over det kongelige Bibliotheks Haandskrifter vedrørende Norden, særlig Danmark*, udgivet ved Dr. E. Gigas, er udkommet 2det Bind (1906). Det omfatter Slutningen af Danmarks Stats- og Kulturforhold, Danmarks Retsvæsen samt almindelige Samlinger vedrørende Danmarks Historie. Hvert Blandingshaandskrifts og hver Samlings enkelte Bestanddele er specificerede. Vi skal særlig henlede Opmærksomheden paa Registreringen af flere ældre danske Historikeres Samlinger og paa Fortegnelserne over Gehejmestatsminister, Kancellipræsident Frederik Moltkes og Orla Lehmanns Papirer.

Opmærksomheden har i den senere Tid stærkt været henledet paa, at der rundt om i Udlandets Biblioteker sikkert fandtes Haandskrifter af Værdi for Kendskaben til Nordens Historie, som hidtil havde unddraget sig Forskernes Eftersøgning. Tanken om at skaffe en planmæssig Fortegnelse over Kilder af denne Art kom paa det nordiske historiske Møde i Lund 1905 frem baade fra svensk og dansk Side (jfr. dette Tidsskr. 7. R. VI, 137), og i Sverige nedsattes en Komité til at behandle Sagen videre for dette Lands Vedkommende. For Danmarks har *Videnskabernes Selskab* taget den i sin Haand og foreløbigt for 10 Aar bevilget Penge til dens Gennemførelse. I Maj 1906 nedsatte Selskabet en *Kommission for Registrering af litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet*. Som dens Formaal sattes at lede en systematisk Gennemgang af

Biblioteker og andre Samlinger i Udlandet for at registrere litterære Kilder til Danmarks politiske, litterære og øvrige kulturelle Historie (se nærmere Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1906 S. 64 ff.). For at gøre det meget store Arbejde overkommeligt besluttedes det at undtage de i Arkiver opbevarede egentlige Arkivalier fra Registreringen; derimod er som Opgave for denne medtaget danske Palæotyper. Det indkomne Materiale vil blive systematisk ordnet og blive holdt offentlig tilgængeligt i det kgl. Bibliotek. Til Medlemmer af Kommissionen valgtes Professor J. A. Fridericia, Overbibliotekar H. O. Lange (Formand) og Professor Joh. Steenstrup; som sin Sekretær har Kommissionen antaget Underbibliotekar, Dr. A. Bjørnbo. Arbejdet er indledet 1907, idet Underbibliotekar Carl S. Petersen med godt Udbytte, særlig hvad danske Breve angaar, har begyndt Registreringen af Haandskrifter i Lunds Universitetsbibliotek; han vil senere fortsætte hermed og gaa over til Gennemsyn af andre svenske Samlinger. Tillige er det Hensigten endnu i dette Aar at udsende andre Forskere til andre udenlandske Samlinger.

Dr. Johs. Lindbæk's Disputats om *Pavernes Forhold til Danmark under Kongerne Kristiern I og Hans* (1907) er bygget paa det store Brevmateriale i Vatikanerarkivet, i hvis Fremdragelse Forf. selv har taget Del, og Skriftet indeholder en Mængde Detailler, som tidligere har været ukendte. Fremstillingen er klar og letlæselig, selv om Lindbæk her ikke har faaet Lejlighed til at udnytte sin Fortællerevne; ganske morsom er dog Skildringen af de Danske i Rom og deres ivrige Embedsjagen. I det hele maa det vel siges, at det store nye Stof ikke ændrer det Hovedindtryk, man forud har kunnet danne sig om Pavernes Stilling til den danske Kirke og de danske Konger her i Middelalderens Slutningstid. Med god Grund betoner Forf., at Danmark led mindre under Pavens Indflydelse end Tyskland; kun i ringe Omfang lykkedes det Kurien at trænge sine Kandidater ind i danske Prælaturer, og de pavelige Indsamlere kom sjeldnere til Norden end til Tyskland og hjembragte ikke et nær saa stort Udbytte. Hvad Grunden var til

denne heldigere Stilling, har ikke ret kunnet oplyses, og det er mærkeligt at se, at Slesvig Stift paa dette Punkt snarere ligner Tyskland end Danmark. Naar Forf. flere Gange kommer tilbage til denne Danmarks forholdsviis gunstige Stilling, har han derved i nogen Grad svækket det Hovedindtryk, man nødvendigvis maa faa af hele Forbindelsen med Pavedømmet, det, at hverken Kirke eller Religion havde den ringeste Gavn af Paverne og deres Indblanding. Til nogen Nytte var det vel alene, at de danske Konger, takket være Pavernes Imødekommenhed, fik en stigende Indflydelse paa den danske Kirke og derved til en vis Grad kunde holde Aristokratiet Skak; men netop dette har ikke Forf.s Sympati. Det hænger sammen med, at han ser med meget venlige Øjne paa selve den gamle Kirke og i sit Hjerte beklager det skarpe Brud, der kom med Reformationen. Han taler elegisk om „alt det gode, alle de rige Spirer, der trampedes ned“ ved Reformationen; men det Omraade, han behandler, har ikke tilladt ham nærmere at begrunde en saadan Dom, og det havde da vist været heldigere, om han havde udeladt den, saa meget mere som en nærmere Undersøgelse vistnok vilde vise, at de svage Spirer til Fremgang, der viser sig i Katolicismens sidste Aarhundrede, netop kom til fuld Udfoldelse ved Bruddet med Pavekirken.

Kr. E.

Dr. Gustav Bang's *Kirkebogsstudier. Bidrag til dansk Befolkningsstatistik og Kulturhistorie i det 17. Aarhundrede* (1906) er et interessant og dygtigt Arbejde. Forf. har sat sig for at udnytte de fra det 17. Aarh. bevarede Kirkebøger (ialt omtr. 800 : noget under Halvdelen af, hvad der maa have været) til en Undersøgelse over Befolkningsforholdene i den Tid. Kun lidt over 350 af dem har dog vist sig i det hele at indeholde brugbart Stof, og for hver enkelt af de foretagne Undersøgelser har Antallet af dem, der kunde udnyttes med Fordel, maattet reduceres adskilligt. Materialet er saaledes ofte spinkelt, og Vanskelighederne ved at drage historiske Slutninger af det øges ved, at vi for hin Tid mangler den Viden om Folkemængden og dens Fordeling, som er den faste Baggrund for enhver moderne Statistik. Men paa intet